

Զ. Տէրերը պարտական են ծառայից բարոյականին վրայ հոգ ունենալու ծնողաց պէս ու զիրենք խրատելու : Պիտի նային որ ծառաները իրենց քրիստոնէական պարտքերը կատարեն, և իրենց բաւական ժամանակ պիտի տան հոգեւոր պարտքերը լաւ կերպով ընելու :

Է. Տէրութիւնը օրէնք դնելու ատեն գիտնալով թէ ինչ բաներ կրնան ծագիլ տէրերուն ու ծառայից մէջ, բոլոր անոնց վրայ կարճ կարճ օրէնքներ դրած է, որպէս զի առանց մեծ դժուարութեան դատաւորները կարենան դատաստանը որոշել :

Ը. () օրէնք կայ որ տէրը կարենայ վաւերացնել ծառան՝ երբոր անիկայ յամառ ըլլայ, կամ ինքիրմէ ուզէ ելլել : Նառային ալ ազատութիւն կուտայ տիրոջը դէմ բողոքելու, երբոր չափէ դուրս խստութեամբ վարուի հետը ու անիրաւութիւններ ընէ :

Թ. Տէրութիւնը մասնաւոր մարդիկ որոշած է որ ծառայից համար տէրեր գտնեն, և ասոնք հաւատարիմ ու ընտրեալ մարդիկ են. ապա թէ ոչ, կրնային ասոնք ծառաները իրենց տէրերուն դէմ թշնամացնել ու հանել անոնց քովէն, և կամ անհաւատարիմ մարդիկը աղէկ տէրերու քով դնել : Ուրիշ հատուածով մ'ալ կը խօսինք ծառայից համար հաստատուած դրարոցներուն վրայ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Բազմաթիւ Կարգերուն վրայ :

Եւրոպայի մէջ ասպետ ըսուիլը մեծ քաղաքական պատիւ կը սեպուի. վասն զի սովորութիւն եղած է որ տէրութիւնները զինուորական ու քաղաքական քաջութիւն մը կամ երեւելի ծառայութիւն մը ընողին աս պատիւը կուտան, պատուոյն հետ ալ

նշան մը. և ամէն տէրութիւն զանազան ասպետութեան կարգեր ունի՝ մէկը մէկալէն պատուաւոր : Հոս կ'արժէ որ աս կարգերուն վրայ ընդհանուր տեղեկութիւն մը տանք :

Մեր լեզուին մէջ ասպետ անունը սեպական պատուանուն էր (Բազմաթիւ անունաց ցեղին, և Եւրոպայի ու Ռուսիայի պատմաբաններէն կ'երևնայ որ Բազմաթիւ և ասպետ ըսուիլը նոյն պաշտօնը կը սեպուէր : Միայն վերջերը, այսինքն Սիւրբիցացի թագաւորութեան ժամանակը ասպետ բառը հասարակ պատուանուն մը դարձեր էր : Եւ որովհետեւ աս բառը ստուգաբանել ուզելով ասպետ կրնայ ելած ըլլալ, որ պարսկերէն քիւսէնէ, անոր համար հիմա Եւրոպացացի էսպետ, Եսպետի, Եսպետի ըսածին սովորութիւն եղեր է մեր մէջ ասպետ ըսել, իբր թէ քաջ և կտրիճ ձիաւոր :

Հին Հռոմայեցացի մէջ ասպետները ազնուականաց ու հասարակ ժողովրդեան մէջտեղը կը սեպուէին : Ոմանք կ'ըսեն թէ աս կարգը Հռոմուլոսի ատենէն դրուած էր. բայց աւելի հաւանական է որ ետքերը հրնարուած ըլլայ : Հռոմայեցացի ասպետները աս ազատութիւնս ունէին որ իրենց ձիուն ապրուստը տէրութեանէն էր, ոսկիէ մատնի կրնային դնել մատերնին, ու հրապարակական խաղերու մէջ առջի տասնըչորս աթոռներուն վրայ կը նստէին :

Բայց ասպետութեան բուն ծագած ժամանակը միջին դարու ատեններն էր. միայն ազնուական ցեղէն ու քաջ մարդիկը ասպետ կրնային ըսուիլ, և ասպետութեան հասնելու համար՝ զանազան արարողութիւններ ունէին : Բազմաթիւ ըսուիլը ուղղը քսանըմէկ տարեկան պիտի ըլլար : Եւրոպայի օրը նոր ասպետին ծնողքն ու ազգականները կ'առնուին զինքը ժամկը տանէին բոլոր ճերմակ հագ-

վեցուցած ու վզէն վահան մը կախած : Տոն երգում կ'ընէր որ ամէն տեղ ու ամէն ատեն անիրաւութեան դէմ պատերազմի, այրեաց ու որբոց պաշտպան ըլլայ, և թագաւորին հրամաններուն հնազանդի : Եւ ատեն մեծամեծները ոսկէզօծ խթաններ կ'անցընէին կօշիկներուն, զրահ կը հագցընէին իրեն ու բոլոր զէնքերով կը զարդարէին . ամենէն ծեր ասպետն ալ առաջ կ'անցնէր, սեղանին վրայէն թուրը կ'առնէր՝ նոր ասպետին մէջքը կը կապէր . ետքը իր թրովը՝ տափակ բռնած՝ մէյմը կը զարնէր նորընծային ուսին ու կ'ըսէր . « Ես ուսմբն Եստուծոյ և սրբոյ Եստուածածնին և սրբոյն (այս անուն) ասպետ արարի զքեզ » : Եկէն ախուապետը անոր պատերազմական ձին կը բերէր . նոր ասպետը կը հեծնէր վրան, տէգը կը ճօճացընէր, թուրը կը շողացընէր, ու բոլոր հանդիսականաց առջևը ձին կը խաղցընէր : Եկէն ետքը իշխանութիւն կ'ունենար թագաւորին հետ սեղան նստելու . միայն ինքը կրնար տէգ՝ նիզակ ունենալ ու զրահ հագնիլ, ոսկի զարդեր բանեցընել, սամուրենի և ուրիշ փառաւոր դիպակներ հագնիլ . միայն ինքը կրնար դրօշ ունենալ, հրապարակական կտրձուութեան խաղերու մէջ մտնել, ու մասնաւոր նշան և կնիք ունենալ : — Իսկ որ յանկարծ ասպետը իրեն երգմանը դէմ յանցանք մը ընէր, իր գլխաւորները դատաստանը կտրելէն վերջը՝ կ'առնէին զինքը բարձր տեղ մը կը հանէին բազմութեան առջև, անոր զէնքերը կտոր կտոր կ'ընէին ու կը կոխկըռտէին . վահանը կը սեցընէին ու մատակ ձիու մը պոչին կապած՝ շաղախներու մէջ կը քաշկըռտէին . մէկ դիէն ալ մոռնետիկները ան ասպետին յանցանքը բարձր ձայնով կը հրատարակէին : Ելէն վար տաք ջուր կը լեցընէին որ իբր թէ ասպետութիւնը երթայ վրայէն . ետքը թւերուն տակէն չուան կապած՝ վար կ'իջեցընէին, դադաղի մը մէջ կը դնէին, վրան սև

լաթով ծածկած՝ եկեղեցին կը տանէին, քահանայք ալ վրան մեռելոց պաշտօնը կը կատարէին : Իսկ որ յանցանքը այնչափ ծանր չըլլար, ուրիշ ասպետներուն սեղանէն զինքը կը վռնտէին . թէ որ վրայ հասնէր, ամէնքը իրմէ կը փախչէին, ինչուան որ զղջար ու թողութիւն գտնէր երգումով կամ պատերազմի մէջ մտնելով՝ ըրած յանցանքին համեմատ : Եւ միջին դարու ասպետներուն քաջութեան մեծ դուռ բացուեցաւ խաչակրաց ժամանակը . ուստի ան ատենի պատմիչներուն ու բանաստեղծներուն գրուածքները լեցուն են ասոնց քաջութիւններովը : Խաչակրաց դադրելէն ետև ասպետներուն պատիւն ալ քանի գնաց պակսեցաւ, ան արարողութիւններուն մեծ մասը վերցուեցաւ, ու գրեթէ միայն պատուանունի պէս բան մը դարձած է հիմա ասպետութիւնը, ինչպէս որ ըսինք :

Հիմակուան ասպետաց կարգերը երկու կը բաժնուին . մէյմը բուն կամ հին ասպետք, մէյմ՝ ալարտաքին կամ նոր : Իսկ ասպետները խաչակիրներէն առաջ կու գան, և ասոնց գլխաւոր կարգերն են Տաճարականք, ասպետք սրբոյն (Յովհաննու երուսաղէմացոյ, և Իսկտոնեանք . իսկ արտաքինները առջիններէն ետքը հաստատուեցան, և աւելի զարդարանքի կամ հանդիսի համար են . ինչպէս Օանկապանի ասպետները, Սսկեգեղման ասպետները և այլն :

Հին ասպետները պատերազմական կարգերէն զատ՝ ունէին նաև իրենց առանձին կարգեր կանոններ՝ կրօնաւորաց պէս, և իրենց մասնաւոր վախճանն էր օգնել սուրբ երկրին ուխտաւորներուն, և պահպանութիւն ընել Վրիստոսի սուրբ գերեզմանին : Եւ անձին ջերմեռանդութիւն մը ունէին սուրբ Եստուածածնայ, մանաւանդ Սալթայի ասպետները՝ որ առաջ սրբոյն (Յովհաննու երուսաղէմացոյ) Հիւրընկալ ասպետք կ'ըսուէին, ետքը Հուդայի ասպետք, ետքն ալ Սալ

Թայի . Թևտոնեան ասպետներն ալ կ'ըսուէին նաև Մսպետք սուրբ Մստուածածնի, և բարբարոսներէն ինչ երկիր որ կ'առնէին՝ կալուածք Մստուածածնի կ'անուանէին : Մսան կով ասպետութեան կարգերը թէ իրենց սուրբ վախճանովը և թէ գեղեցիկ կարգաւորութիւններովը՝ կեանքերնին կէս մը պատերազմներու մէջ կ'անցընէին, կէս մըն ալ վանական կրթութեանց մէջ . ուստի բոլոր աշխարհքիս դիմացը գեղեցիկ տեսարան մը եղան, գաւառներ նուաճեցին, քաղաքներ կանգնեցին ու թագաւորութիւններ հաստատեցին : Թևտոնեան ասպետներէն սկսած է Բրուսիոյ թագաւորութիւնը : Տաճարականք ալ թէպէտ Սալթայի ասպետներուն ու Թևտոնեան ասպետներուն պէս քաջ՝ ողորմած ու առաքինի էին առջի բերան, բայց շուտ մտաւ իրենց մէջ փառասիրութիւնն ու ընչաքաղցութիւնը, ու երթալով աշխարհային կիրքերն ու շահասիրութիւնը շատցաւ մէջերնին, ինչպէս որ կը տեսնենք նաև մեր ազգային պատմութեանց մէջ : Տաճարականաց կարգը հիմա չկայ . իսկ սրբոյն Յովհաննու երուստղէմացւոյ ասպետաց կարգը ինչուան հիմա ալ կը գտնուի, մանաւանդ Խտալիայի մէջ, ու քանի մը տարի կայ որ ծաղկելու վրայ է : Թևտոնեան ասպետաց կարգն ալ կը գտնուի, բայց հազիւ թէ առջինին շուքը կը սեպուի : Բուն ասպետաց յաջորդեցին արտաքին ասպետաց կարգերը : Սանդի երբոր միաբանական ու առանձնական ասպետութիւնները ջնջուելու վրայ էին, Լարոպայի թագաւորները իրենց վրայ աւին ասպետութիւնները, այսինքն իրենք հաստատեցին նոր նոր ասպետութեան կարգեր՝ որոնց գլուխը իրենք կը սեպուին, ուստի իրենք կարգադրութիւններ կ'ընեն, օրէնքներ կը հաստատեն, և ասպետութեան նշանը և արարողութիւնները կ'որոշեն :

Լարոպայի գրեթէ ամէն տէրու-

թիւններն ալ հիմա զանազան ասպետութեան կարգեր ունին, ու բոլորը մէկէն հարիւրէն աւելի կ'ըլլէ : Սենք ասոնց մէջ խիստ անուանիները հոս կարճ կերպով ստորագրենք :

Մստրիայի ասպետութեան կարգերը ասոնք են .

Ա . Կարգ Սէֆեդիան¹ . ասիկայ հաստատուած է 1430^{ին}, երբոր Փիլիպպոս Պոլեկոյնի դուքսը Փորթուկալի Իզապէլլա թագուհւոյն հետ կարգուեցաւ :

Բ . Կարգ Սարիաֆոն² (Սերիէլայ) . որ հաստատեց Սարիամ (Սերիէլա) կայսրութիւն 1757^{ին} :

Գ . Կարգ Կրէյն Սթեֆանոս³ . աս ալ նոյն կայսրութիւն հաստատեց 1764^{ին}, 'ի պատիւ սրբոյն Ստեփանոսի՝ Սաճառաց առաջին քրիստոնեայ թագաւորին :

Դ . Կարգ Լէֆուլի . որ հաստատեց Ֆրանչիսկոս Ա կայսրը 1808^{ին} 'ի պատիւ իր հօրը Լէֆուլտի Բ :

Ե . Կարգ Լալիսի Բաֆին . ասիկայ 1805^{ին} հաստատեց Լափոլէոն, ու Ֆրանչիսկոս Ա կայսրն ալ 1816^{ին} նորոգեց :

Զ . Կարգ Լալիսի Բաֆին (Սերիէլայ) . ասիկայ հիմնեց Լալիսաբէթ կայսրութիւն 1750^{ին}, ու Սարիամ (Սերիէլա) նորոգեց 1771^{ին} :

Է . Կարգ Սթեֆանոսի Խալի . աս կարգը կանանց համար հաստատեց 1686^{ին} Լալիսորա կայսրութիւն . ուստի կարգին գլուխը ալ միշտ կայսրութիւն է :

Մսգլիայի ասպետութեան կարգերը ասոնք են .

Ա . Կարգ Օանկապան² . ասիկայ 1350^{ին} հաստատեց Լալիսաբէթ Գ թագաւորը 1350^{ին} . ետքը Հենրիկոս Բ կանոնները նորոգեց : Մսգլիացւոց կարգերուն մէջ ամենէն պատուաւորը աս ըլլալով, անցած տարի երբոր Պաղղիոյ թագաւորը Մսգլիա գնաց, Սիկտորիա թագութիւնն աս ասպետութեան կարգը տուաւ անոր . ուստի

1 Խո . Toson d'oro.

2 Գլ . Ordre de la Jarretière.

Կարգ Օձնկապանի :

Քիչ մը աւելի տեղն 'ի տեղը դնենք
աս կարգիս պատմութիւնը :

Կ'ըսեն թէ օր մը Սալիսլըրի կոմ-
սուհին պար խաղալու առնելու զանկա-
պանը, այսինքն գուրպային կապը քա-
կուեր է . Եղուարդ թագաւորն ալ
մէկէն ծուեր վերուցեր է զանկապա-
նը : Երբոր բոլոր մեծամեծները սկը-
սեր են ծիծաղիլ աս բանիս վրայ,
թագաւորը շուտ մը վրայ բերեր է
թէ Լ'ՊՕԹ ՉԱՐԱՄՏԻՆ, կամ գաղղիա-
րէն Honni soit qui mal y pense, այս-
ինքն ով որ աս բանիս համար ծուռ
մտքի երթայ՝ ամօթ ըլլայ իրեն : Քիչ
ատենէն ասպետութեան կարգ կը
հաստատէ ան զանկապանին դիպուա-
ծէն, ու նշանը ան խօսքը կը դնէ, ինչ-
պէս որ հոս դրուած պատկերին մէջ
ալ կ'երևնայ : Եւ կարգին գլուխը
թագաւորն է, ու ասպետները թա-
գաւորին հետ մէկտեղ 26 հոգի միայն
պիտի ըլլան . ուստի խիստ մեծ պա-
տիւ կը սեպուի աս կարգը ունենալը :
Եւ ասպետները ուրիշ նշաններէն զատ
կապուտ կապ մը պիտի ունենան ի-
րենց ձախ սրունքին վրայ, իսկ թա-
գուհին թւին վրայ : — Ոմանք ալ
կ'ըսեն թէ աս կարգին առջի հնարո-
ղը Ռիքարտոս թագաւորն է՝ Ե-
ղուարդէն հարիւր տարի առաջ . վն-
գի սուրբ երկրին ազատութեանը
գնացած ըլլալով, Եւքեայի պատերազ-
մին մէջ սրբոյն Վեորգայ դիմեց կ'ը-
սեն, ու իր զօրացը մէյմէկ պղնձէ թել
կապել տուաւ ոտուրներուն վրայ որ

Ճանցուին, և յաղթեց . անկէ մնաց
կ'ըսեն աս կարգը :

Բ . Կարգ Բաղանեայ . ասիկայ հաս-
տատեց 1399^ն Հենրիկոս Դ . նորո-
գեց Վեորգ Ա 1725^ն, և զարդարեց
Վեորգ Դ 1815^ն :

Գ . Կարգ Տափասի . հաստատեց Յա-
կոբ Ե Սկովտիոյ թագաւորը 1540^ն .
Յակոբ Բ Լ'նգղիոյ թագաւորը նորո-
գեց 1687^ն :

Դ . Կարգ սրբոյն Պաբլիկոսի . հիմնեց
Յակոբ Գ 1783^ն :

Ե . Կարգ Կռէքեան . 1815^ն հաս-
տատեց Վեորգ Դ, Լ'նոսվերի ազա-
տութեանը յիշատակ :

Զ . Կարգ սրբոյն Սիւայէլէ և սրբոյն
Վեորգայ . հաստատեց Վեորգ Դ,
1818^ն յիշատակ Յոնիական կղզեաց
ինքնիշխան ըլլալուն՝ Լ'նգղիացւոց
պաշտպանութեան տակը :

Պաղղիացւոց ասպետութե կար-
գերն են,

Ա . Կարգ սրբոյն Սիւայէլէ, որ հիմ-
նեց Լուդովիկոս ԺԱ 1469^ն :

Բ . Կարգ Հոգոյն սրբոյ . հաստա-
տեց Հենրիկոս Գ 1578^ն :

Գ . Կարգ սրբոյն Լուդովիկոսի . հաս-
տատեց Լուդովիկոս ԺԴ 1693^ն :

Դ . Կարգ Օքսո-որական քաջութեան .
հաստատեց Լուդովիկոս ԺԵ 1759^ն :

Ե . Կարգ սրբոյն Ուրբոսի . 1416^ն,
որ նորոգուեցաւ 1816^ն :

Զ . Լեփեան Պապոս . հիմնեց Լա-
փոլէոն 1802^ն, և Լուդովիկոս ԺԸ
հաստատեց 1814^ն :

Կարգ Լեւոնի :

Է . Խաչ Յովսէփ . ասիկայ հաստա-
տեց հիմնական Վաղղիոյ Թագաւո-
րը 1 ուղղովկոս Փիլիպպոս՝ 1830^{ին}
յուլիսի 27^{ին}, 28^{ին} ու 29^{ին} պատահած
խռովութեանն ու իր Թագաւորելուն
յիշատակ :

Ռուսաց ասպետուէ կարգերն են ,
Ա . Կարգ սրբոյն Լեւոնի . հաստա-
տեց մեծն Պետրոս 1698^{ին} :

Բ . Կարգ սրբոհայն Կաթարիէայ .
նոյնը 1714^{ին} :

Գ . Կարգ սրբոյն Լեւոնի Գրիգորի .
նոյնը 1722^{ին} :

Դ . Կարգ սրբոյն Վեորգայ . Կատա-
րինէ Բ 1769^{ին} :

Ե . Կարգ սրբոյն Սլաւոֆայ . նոյնը
1782^{ին} :

Զ . Կարգ սրբոյն Լեւոնի . 1735^{ին} :

Է . Կարգ սրբոյն Սահակաւոսի . ասի-
կայ 1765^{ին} հիմներ էր Ստանիսլաւոս
I Էհի Թագաւորը , Լեւոնի ստանդարտ
ընդունուեց 1815^{ին} , իսկ 1831^{ին} Ռու-
սաց կարգ սեպուեցաւ :

Ը . Կարգ Օրհնորահան խաչուեան .
աս ալ առաջ Լեւոնի կարգ էր , 1831^{ին}
Ռուսի եղաւ :

Սպանիոյ գլխաւոր ասպետութիւն
ներն են Սիկեդեզման կարգը , սրբոյն
Յակոբայ սուսերին կարգը , և այլն :

Շ . Ռուսաց մէջ անուանի է Սերով-

բէից կարգը , Սուսերի կարգը , Բաւ-
ուային աստեղ կարգը , և այլն :

Տանիմարքացոց մէջ Փղի կարգը
և Տաննեպրոկայ կարգը :

Պելճիայի մէջ Էոփուտի կարգը :

Տոլանտայի մէջ Վուլիկմոսի Ա
կարգը , և Լուիծու կարգը :

Սարտենիայի Թագաւորութեանը
մէջ գերագոյնն է Լեւոնի կարգը ,
որ 1363^{ին} հաստատեց Լեւոնի Գ :
Լեւոնի կարգ Սանեկի կ'ըսուէր .
Լեւոնի Բ ասոր կանոնները դրաւ
1409^{ին} . իսկ Կարողոս Գ անուան ու
աւետման պատկերը աւելցուց 1518^{ին} ,
ինչպէս որ հոս դրուած պատկերէն
ալ կ'երևնայ :

Եւփուլի մէջ գլխաւորներն են
սրբոյն Վեննարիոսի կարգը , սրբոյն
Ֆերտինանտոսի և Վաջուլի կար-
գը , և այլն :

Հռոմայ տէրութեան մէջ Վրիս-
տոսի կարգը , որ հաստատեց 1319^{ին}
Յովհաննէս Ի Բ պապը . Վրիգորեան
կարգը որ հաստատեց 1831^{ին} հիմա-
կուն սրբազանը Վրիգոր ԺԶ . սրբ-
բոյն Յովհաննու Լատերանեան կար-
գը , որ 1560^{ին} հաստատեց Պիոս Գ :
Սիկի խթանի կարգը , որ հաստատեց
նոյնը 1559^{ին} :

Ուրիշ շատ կարգեր ալ կան ամէն

մանր տերութեանց մէջ ալ, ինչպէս որ ըսինք, որ երկայն կ'ըլլար հոս մէկիկ մէկիկ դնելը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վորահար Բառերու Վրայ :

ՇԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԵՐ անձինք եղան, աւելի աս իրեք տարուանս մէջ, որ թէ խօսքով և թէ գրով յորդորեցին ըզմեզ համառօտ բառգիրք մը հանելու, որուն մէջ գրուած ըլլան ան ամէն նորահար բառերն որ խիստ հարկաւոր են հիմակուան գիտութեանց ու արհեստից բացատրութեանը համար, խնդրելով որ ան բառերուն նշանակութիւնը որոշելու համար՝ գաղղիարէններն ալ անոնց առջևը դրուին : Եղան ոմանք ալ որ աղաչեցին թէ գոնէ օրագրիս մէջ ուսումնական բառեր որ կը գործածենք, անոնց դիմացը՝ կամ ծանօթութեան պէս՝ գաղղիարէններն ալ դնենք, ինչպէս որ շատ անգամ ալ կ'ընենք : Այսպիսի իրաւացի խնդիրքը պէտք էր որ ըստ կարի շուտով կատարել ջանայինք . բայց մեր չափաւորութեանը ձեռքէր տար որ այսպիսի բառարան մը հանելով՝ կերպով մը կանոնադիր ըլլանք լեզուին, ու իբր թէ ուսումնական անիշխանութեան մը մէջ գտնուելով՝ ուզած բառերնիս որոշենք վեր 'ի վերոյ մտածութեամբ, կամ առանձնական կարծիքներով, ինչպէս որ ըրին ատենով Վարդան Յունանեանին պէս, Յակոբ Հոլովին պէս, Բարսեղին պէս, Սկանայ պէս բարեմիտ՝ տգէտ ու յանդուգն մարդիկ, ու մեր գրաբառ լեզուն որ արդէն ընկած էր՝ բարբարոսական բառերով ու ոճերով լեցուցին : Բայց հիմա աւելի ստիպուելով զանազան անձանցմէ ու այլևայլ պատճառներէ, ահա կը պատրաստենք համառօտ բառարան մը նորահար ուսումնական և արհեստական բառերու, ամէն մէկուն վրայ ուրիշներու

հետ ալ խորհրդակցելով, ու լաւ երեւցածը ընտրելով . միայն որովհետեւ հեռու է մեզմէ ան պահանջմունքն որ մենք ըլլանք պատգամախօս այսպիսի ծանր նիւթերու մէջ, ահա հիմակունէ կ'իմացնենք որ մեր աս կամ ան բառը որոշելուն պատճառները հասկընալէն ետեւ, ամէն մարդ ազատ է անոնք գործածելու, կամ անոնց տեղը իրեն լաւագոյն երեւցած բառերը դնելու : Իսկ թէ մենք աս բառերը ինչ պատճառաւ ու ինչ կանոնով կ'որոշենք, հարկ կը համարինք հոս համառօտ կերպով մը ծանուցանել :

Վանի որ մարդուս խելքը կը բացուի, իր լեզուն ալ կը զարդարուի . որչափ որ մտքին մէջի գաղափարները շատնան, այնչափ լեզուին բառերն ալ կ'աւելնան . որչափ որ միտքը բարակնայ, այնչափ ալ բառերուն նշանակութիւնները կ'աւելնան : Եւ բանիս առաջին պարզ օրինակը ունինք նոր լեզու ելլող տղոց վրայ, որ իրենց մօրն ու հօրը անունները սորվելէն կը սկսին, ու ինչուան որ ծերանան՝ նոր նոր բառեր կը սորվին : Վոյն բանը կը տեսնենք վայրենի ազգաց լեզուներուն վրայ, որ բոլորը տասը հազար կամ շատ շատ՝ քսան հազար բառ հազիւ ունին : Եւ ելի ալ յայտնի ու մեծ օրինակ են մեզի հին ատենի ծաղկած լեզուները . որ որչափ ալ ատենով ծաղկած ըլլան մատենագրութեամբ, միշտ աղքատ կը համարուին նոր գաղափարներ բացատրելու կողմանէ : Իսկ է թէ որ և իցէ լեզու քանի որ իր առջի հնութեանն ու չափաւորութեանը մէջ մնայ՝ անկարելի է որ հետ զհետեւ ելած նորանոր ուսմանց, նորանոր արհեստից, գործիքներու, հանքերու, բոյսերու, կենդանիներու անունները ունենայ . ասով կ'իմացուի թէ մեր նոր տպուած հայկազնեան բառարանին մէջի բառերովը (որ գրեթէ ութսուն հազարի չափ են) անկարելի է որ մէկը հիմակուան գիտութիւնները ու արհեստները կառնայ բացատրել . գէթ քսան հա-